

Szendró Dénes
A KERESZTHORDOZÓ GÖRGEY

Tisztelt Emlékezők!

Ünnepségünk témájához az Ószövetség Ézsaiás könyvének 55. fejezetéből és a Királyok első könyvének 3. fejezetéből választott idézetek a következőképpen szólnak:

„Hagyja el útját és gondolatait a bűnös és álnok ember, és térjen az Úrhoz, mert ő irgalmaz neki ... Mert az én gondolataim nem a ti gondolataitok, és az én útjaim nem a ti útjaitok, így szól az Úr! Mert amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én útjaim a ti útjaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál!” (Ézsaiás 55,7-9)
„Ha az én útjaimon jársz, és megtartod rendelkezéseimet és parancsaimat, ... akkor hosszú életet adok neked.” (1Kir 3,14)

A gondolatból születik a tett, a tett formálja az életet, s lesz belőle egyéni sors, vagy – ha egy nagy közösség tagjai egyformán gondolkodnak és cselekednek – történelem. Azonban sorsunk és történelmünk, nem mindig alakul úgy, mint ahogy azt ősünk vagy mi elképzeltük. Csalódásaink oka pedig az, hogy Isten mást gondolt, mint amit mi reméltünk, s mást adott, mint amit mi akartunk. De minél inkább bízunk valaki Istenben, annál inkább rátér arra az útra, amit Isten gondolt és rendelt neki. Ennek eredménye pedig ígénk szerint az, hogy hosszú élete lesz a földön, illetve Jézus Krisztus óta örök élete lesz a mennyben.

1848-'49-ben a magyar nemzet tagjai egységesen úgy gondolták, hogy elégük van a Habsburg elnyomásból és kivívják szabadságukat, függetlenségüket és egyenlőségüket – ha kell fegyverrel is – az osztrákokkal szemben. Ezzel egy új és dicsőséges fejezetet nyitottak történelmünkben.

Ezért ünnepelhetünk most is az 1848-49-es forradalom és szabadságharc győzedelmes Isaszegi csatája 169. évfordulójának előestéjén, az egykori Királyerdő szélén, azon a dombon, ahol Damjanich tábornok hadtestének tüzéségét Jozef Wysocki ezredes (később tábornok) hadosztályába beosztott lengyel légió katonái védték hősiessé a Rákos-patak völgyéből és Gödöllő felől ismételt megújuló osztrák gyalogság és lovasság rohamai ellen. Itt, ezen a hősök által véráztatott helyen épült fel a szabadságharc 100. éveiben, 1948-'49-ben, ez a református templom, a „Szabadságtörekvések Emléktemploma”, melynek homlokzatára a lengyel kormány ajándékként 1972-ben került fel a lengyel hősök emlékét megörökítő márványtábla, amelynél az ünnepségünk végén majd elhelyezzük a tisztelet és a kegyelet koszorúit.

Az 1949-es tavaszi hadjárat magyar fővezére, a katonai zsenialitással megáldott Görgey Artúr tábornok azonban gyermekkorától kezdve sorozatosan mást gondolt életéről és más életutat szánt magának, mint ami bekövetkezett. Mégis mindig elfogadta sorsát, úgy is mondhatjuk, hogy Isten gondolatát, és sohasem panaszkodott és tiltakozott ellene. Isten ezért életét 98 földi esztendővel jutalmazta.

Görgey tábornok emlékére 1934. április 8-án, az országban elsőként felavatott kőből készült relief az 1901. szeptember 9-én leplezett isaszegi Honvédszobor talapzatán

Görgey Artúr elszegényedett, evangélikus vallású, ősi nemesi családban, 200 éve, 1818. január 30-án a Szepes vármegyei Toporcon született. A négy fiú között Artúr a harmadik volt. Elemi és polgári iskoláit a közeli Késmárkon, az evangélikus líceumban végezte, ahol a természettudományok keltették fel az érdeklődését és tanári pályára készült. Mivel apja az egyetemi tandíj megfizetésére nem volt képes, 1832-ben a Tullni osztrák katonai utászakadémia ingyenes képzésére íratta be. Görgey csak azért nem tiltakozott ellene, mert ott matematikát, geometriát fizikát, földmérést és térképészetet is tanulhatott. Az akadémiát osztályelsőként járta ki, ezért igazgatója javasolta is a hadnagyi előléptetését, de azt a bécsi haditanács főnemesi protekció hiányában nem hagyta jóvá.

Így 1836-tól hadapródként a 60. császári gyalogezredben utak és hidak tervezésében szerzett jártasságot, majd 1837 közepétől hadnagyként a bécsi Nemesi Testőrségnél vezérkari képzésben részesült, utána pedig 1842-től a 12. Nádor huszárezredben főhadnagyi rangban lovassági csapattiszti gyakorlatokat szerzett. Ugyanakkor a 65 forintos havi tiszti zsoldja csak az albérletét és az ebédjét fedezte, reggelije és vacsorája pedig száraz kenyérből és vízből állt. Szórakozásra pénz hiányában még gondolni sem mert, ráadásul ezért arisztokrata és gazdag előjárói állandóan molesztálták. Nősülni sem tudott, mert ahhoz neki, vagy menyasszonyának 12 ezer forintos kauciót kellett volna letennie.

1845-ben édesapja elhunyt, így nem kötötte tovább az apai szigor és Görgey leszerelt. 27 évesen eladta a lovát és tiszti díszegyenruháját azért, hogy a kapott pénzből a prágai egyetemen vegyészetet tanulhasson. Az első tanévben itt is olyan szűkösen élt, mint a katonaságnál, de a másodiktól kezdve professzora albérletet és ösztöndíjat szerzett neki. Görgey módszert fejlesztett ki a zsírsavak elválasztására, amely abból állt, hogy nem szakaszos lepárlással, hanem a bárium-sók eltérő oldékonyságával különítette el egymástól azokat. Így tudta kimutatni a kókuszdió olajában a kaprinsavat és a laurinsavat.

Mivel 1848 elején utolsó nagybátyja is meghalt, ezért hazatért Toporcra, megnősült, és a családi birtok irányításával foglalkozott. Itt fejezte be a kémiai kutatásairól szóló disszertációját is, amelyet elküldött volt professzorának, aki azt a bécsi tudományos akadémián előadta, s annak tudományos folyóiratában is megjelentette. Görgeynek ez a vegyészetben 1850-re világhírnevet hozott.

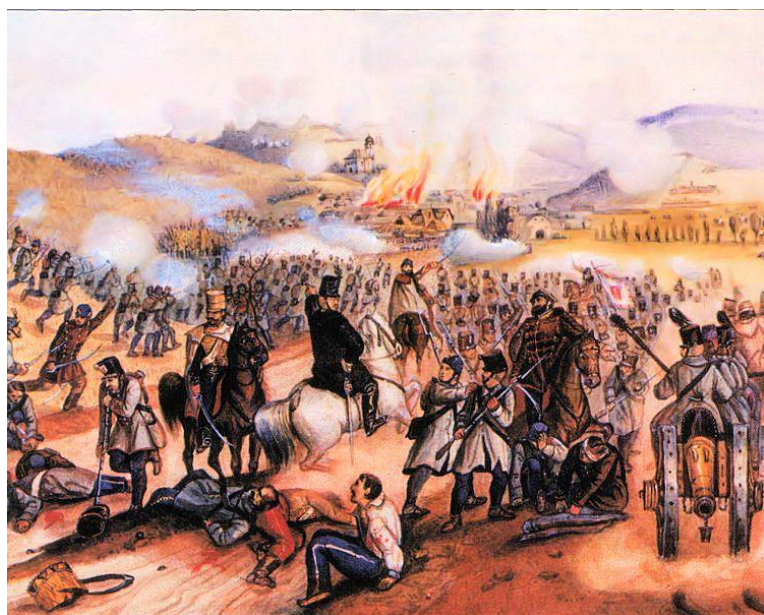
Az 1848. március 15-i forradalom után az új magyar kormánynál pályázott a pesti Királyi Magyar Tudományegyetem kémiai katedrájára, de azt nem ő nyerte el. Ezért felajánlotta szolgálatait a magyar katonaságnak. Június 13-án századosi rangban osztották be a Győrött szerveződő 5. honvéd zászlóaljba.

Vegyész végzettségének köszönhetően júliusban Batthyány Lajos miniszterelnök megbízásából a törökországi Konstantinápolyba és Szmirnába utazott fegyvervásárlás

céljából. Utána Bécsújhelyre ment gyutacsokért, majd Prágába csappantyúkért. Sikeres beszerzései után tervet készített egy magyar gyutacs- és csappantyúgyár felállítására, amelynek igazgatója szeretett volna lenni. Ennek kapcsán ismerkedett meg Kossuth Lajos akkori pénzügyminiszterrel is, aki meglátta benne a tervező és szervező katonai tehetséget, s más életutat szánt neki.

Augusztus 17-én őrnaggyá és a Csepel-sziget parancsnokává nevezték ki. Szeptemberben elfogatta és a rögtönítélő haditörvényszék ítélete alapján felakaszttatta Zichy Ödön grófot, Jellasics horvát bán és osztrák altábornagy kémjét. Csepeli tevékenységét ezredesi ranggal jutalmazták.

Jelentős része volt az október 7-i ozorai győzelemben, melynek során egy teljes horvát hadosztályt ejtettek fogságba. Ezért Kossuthnak, a Honvédelmi Bizottmány elnökének javaslatára a 30 éves Görgeyt tábornokká léptették elő és november elején a fel-dunai honvédsereg vezérévé nevezték ki. Téli hadjárata során lekötötte az osztrák had jelentős részét, és győztes csatát vívott Branyiszkónál. Kiképezte és összekovácsolta seregét, 1849 elején pedig a felvidéki bányavárosokon átvonulva csatlakozott a felső-tiszai seregtesthez.

*Than Mór: Az isaszegi csata
(Görgey fehér lovon sötét ruhában irányít)*

Kiemelkedő fővezéri teljesítményét az 1849-es tavaszi hadjárat során a hatvani-, tápióbicskei-, isaszegi-, váci-, nagysallói- és komáromi győzelmei, valamint Buda várának május 21-i visszafoglalása fémjelezi.

Az isaszegi csata után Kossuth Lajos felajánlotta neki a gödöllői Grassalkovich-kastélyt a körülötte lévő birtokokkal együtt, Buda visszafoglalása után pedig vezér-őrnagyból altábornaggyá kívánta előléptetni, s a legmagasabb katonai kitüntetésben részesíteni. Görgey mindegyiket visszautasította azzal, hogy egyetlen vágya a háború után az egyetemen kémiát tanítani.

Ezt követően néhány hétig a hadügyminiszteri tisztséget is betöltötte, de mivel így a harctéren néhány vereség következett be, lemondott róla, s visszatért a csataterre vezényelni. 1849. július 2-án, az osztrákok elleni ácsi csatában a koponyáján életveszélyesen megsérült, de július közepétől így is csaknem négy hétig sikeresen lekötötte és kijátszotta az országba Kassa felől betörő orosz cári csapatokat a Felvidéken.

Augusztus 9-én érkezett meg seregével Aradra, éppen azon a napon, amikor Dembinszky és Bem tábornokok 60 ezer fős egyesített serege – Kossuth kormányzó Aradra vezénylő parancsának ellenére – Temesvárnál megütközött Haynau tábornagy másfélszerez túlerőben lévő osztrák hadaival, és megsemmisülő vereséget szenvedett.

A kilátástalan helyzetben Kossuth Lajos – egyetértve a kapitulációval – Görgeyt teljhatalommal ruházta fel és a török birodalomba menekült. A fővezér, miután tisztjeit megszavaztatta, a lőszer nélkül maradt 30 ezer fős magyar seregével 1849. augusztus 13-án Világosnál tette le a fegyvert – az osztrákok legnagyobb bánatára – az országban már 200 ezer katonával rendelkező cári csapatok előtt. Kossuth szeptember 12-én, a bulgáriai Vidinben a francia és az angol követnek írt levelében – saját felelősségét mentve – áruházzal vádolta meg a korábban általa mindig támogatott Görgeyt, akit ez az igaztalan megbélyegzés élete végéig elkísért.

Az 1901-ben felavatott isaszegi Honvédszobor az 1934-ben ráhelyezett Görgey-relieffel

Biztos volt benne, hogy az osztrákok őt kivégzik, de tisztársai ezt a sorsot elkerülhetik. Ezzel szemben Haynau a tábornokait kivégeztette, ő viszont I. Miklós orosz cár közbenjárására életben maradt. Klagenfurtba száműzték, ahol ugyan rendőri megfigyelés mellett, de vegyészként dolgozhatott egy textilgyárban, tanácsadóként egy alkohol-lepárlóban, majd a város gázgyárában. Kint született 1850-ben Berta lánya, majd 1855-ben Kornél fia.

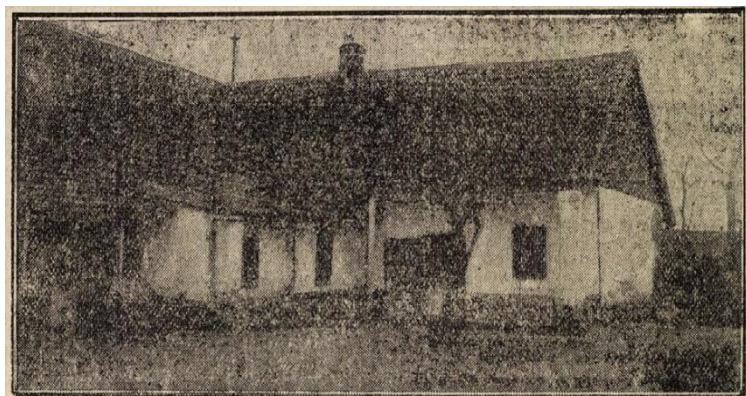
Csak az 1867-es kiegyezés után térhetett haza. Pesten lakott, de egyetemi katedrát és állami hivatalt nem kapott. Ügyvezető titkár lett a Lánchíd Rt.-nél, később vasút- és alagút-építések helyszíni irányításában vett részt, majd pedig intéző igazgató lett a Pesti Téglagyár és Kőszénbánya Rt.-nél. Az állandó sértegetéseket és megaláztatásokat felemelt fejvel tűrte és viselte, keresztbordozásáért nem vádolt senkit és nem panaszkodott senkinek.

1884-ben Klapka György tábornok és 206 honvédtiszt memorandumot írt alá és hozott nyilvánosságra, amely szerint Görgeyt nem tekintik árulónak. Ennek hatására Tisza István kormánya altábornagyi nyugdíjat állapított meg számára. Ettől kezdve visszavonultan élt, és főleg Visegrádon, az ügyvéd István öccse nyaralójában tartózkodott.

Az „élő vértanú”, ahogy Móricz Zsigmond nevezte, 98 évesen, 1916. május 21-én, Buda vára osztrákoktól történt visszafoglalásának évfordulóján, Pesten halt meg. A Nemzeti Múzeumban ravatalozták fel, temetésén hatalmas tömeg kísérte utolsó földi útjára, a Fiumei úti temetőbe.

Görgey Artúr katonaként és vegyészként egyaránt maradandót alkotott. Fényes katonai bizonyítéka ennek az, hogy az osztrákok elleni téli és tavaszi hadjáratát, valamint a túlerőben lévő orosz csapatok közötti mesteri visszavonulását, még ma is nemcsak az itthoni, de például az amerikai és a francia katonai akadémiákon is tanítják.

Vegyészi kiválóságát jelzi az a tény, hogy az Amerikai Tudományos Társaságok Tanácsa által 1970 és '79 között kiadott, a világ legnagyobb természettudósainak biográfiáját tartalmazó könyvsorozata, a tizenkét leghíresebb magyar vegyész között az ő életrajzát is tartalmazza.

Az 1982-ben lebontott Menártovics-féle fogadó Isaszegen, melynek falára 1933. június 18-án, az országban negyedikként került elhelyezésre Görgei tábornok tiszteletére emléktábla

Tisztelt Emlékezők!

Hisszük és valljuk, hogy 1848-'49-ben a magyar nemzet jó úton – Isten útján – járt, mert a szabadságharcot az orosz cár többszörös túlerőben lévő hadserege ugyan leverte, de eredménye mégis az lett, hogy a Habsburgoknak sem sikerült hazánkat nyelvétől és identitásától megfosztaniuk. A szabadságért, függetlenségért és testvériségért életüket, vérüket, egzisztenciájukat, illetve börtönben, száműzetésben vagy emigrációban töltött éveiket áldozó hősök – köztük Kossuth Lajos és Görgey Artúr – emlékét pedig a magyar emberek szívéből és lelkéből kitörölni azért nem lehet, mert céljaik Isten gondolataival azonosultak.

Emlékezzünk rájuk ezen a hétvégén is tisztelettel és kegyelettel!

Felhasznált irodalom:

1. Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. Budapest: Neumann Kht., 2004.
2. Görgey István: Görgey Artúr ifjúsága és fejlődése a forradalomig. Budapest (1916).
3. Hermann Róbert: Görgei (1818-1916). Magyar Tudomány, Budapest, 2016. július.
4. Hermann Róbert: Görgei Artúr, a hadvezér. Hadtörténelmi közlemények, 112. (1999) 1.
5. Hermann Róbert: Isten veled, Görgei. Magyar idők, 2016. március 15.
6. Kosáry Domokos: A Görgey-kérdés és története. Budapest (1936).
7. Móricz Zsigmond: Görgey Artúr, Nyugat, 1930. 13. szám.
8. Pethő Sándor: Görgey Artúr. Budapest (1934).
9. Szendrő Dénes: 80 éves az isaszegi honvédszobor Görgey-mellképe, Isaszegi Önkormányzati tájékoztató, XIII. évfolyam 2014. áprilisi szám, 9. oldal
10. Szentgyörgyi István: A kémikus Görgey. Ponticulus Hungaricus, NJSZT web folyóirata, 2004. november.